

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

ЛАЗУКОВА ОКСАНА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 343.137:355.271 (477)

ОСОБЛИВИЙ РЕЖИМ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ
В УМОВАХ ВОЄННОГО, НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ
АБО У РАЙОНІ ПРОВЕДЕННЯ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ

12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність»

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Харків – 2018

Дисертація є рукописом.

Робота виконана на кафедрі кримінального процесу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор

Капліна Оксана Володимирівна,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, завідувачка кафедри кримінального процесу, член-кореспондент Національної академії правових наук України.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, доцент

Одерій Олексій Володимирович,

Донецький юридичний інститут МВС України, професор кафедри кримінально-правових дисциплін та судових експертиз;

кандидат юридичних наук, професор

Толочко Олександр Миколайович,

Національна академія прокуратури України,
проректор, Заслужений юрист України.

Захист відбудеться «21» червня 2018 р. о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.086.01 у Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 84-А.

Автореферат розіслано «18» травня 2018 р.

Учений секретар

спеціалізованої вченої ради

В. Ю. Шепітько

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Виклики, що постали перед Україною на фоні негативних суспільно-політичних подій 2014 р., стали серйозним випробуванням для багатьох соціально-правових інститутів, обумовили екстрену трансформацію державної політики у сфері національної безпеки, у тому числі в аспекті вдосконалення правового регулювання боротьби зі злочинністю. Втрата контролю над окремими територіями України, відсутність на них легітимних органів правопорядку, дезорганізація суспільних зв'язків, небезпека для життя і здоров'я осіб, які здійснювали кримінальне провадження або брали в ньому участь, знищення адміністративних будівель, кримінальних процесуальних документів, низка інших негативних чинників сформували нетипові умови, в яких чинне на той час кримінальне процесуальне законодавство, що розроблялося для потреб мирного часу, виявилось неефективним для досягнення завдань кримінального провадження.

Зазначене викликало необхідність термінової адаптації законодавства до «надзвичайних умов». Прийняття протягом 2014 – 2018 рр. комплексу нормативно-правових актів, спрямованих на врегулювання порядку здійснення досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції (далі – АТО), безперечно, забезпечило низку позитивних результатів. Разом із тим екстреність і об'єктивно зумовлена поспішність внесення нормативних змін і доповнень, призвели до фрагментарності й неповноти правового регулювання, до порушення органічної цілісності окремих кримінальних процесуальних інститутів.

З огляду на наведене, питання розроблення теоретичного підґрунтя й удосконалення кримінального процесуального законодавства в частині його адаптації до потреб проведення досудового розслідування на місцевості (адміністративній території), на якій діє правовий режим воєнного, надзвичайного стану, проведення АТО нині залишаються надзвичайно актуальними.

Проблеми досудового розслідування в «надзвичайних умовах» у вітчизняній кримінальній процесуальній доктрині станом на сьогодні досліджені лише фрагментарно. Окремим аспектам указаної проблематики присвячені роботи А. М. Безносюка, К. Д. Волкова, Г. О. Ганової, В. В. Гутніка, О. В. Капліної, А. Г. Каткової, М. О. Лисенкова, А. В. Матіоса, О. В. Одерія, М. А. Погорецького, О. М. Толочка, В. М. Трофименка, М. С. Туркота, І. В. Савельєвої, М. С. Цуцкірідзе, І. В. Цюприка, О. Г. Шило, О. Ф. Шкітова, М. О. Янкового та ін. Значний вплив на теоретичні засади дисертації здійснили публікації зарубіжних науковців (Г. І. Вишні, В. М. Григор'єва, М. Д. Давітадзе, Г. І. Загорського, В. І. Качалова, С. В. Малікова, С. Б. Сергєєва, О. А. Трефілова) та відомих правників дорадянської й радянської доби (С. О. Голунського, М. М. Гродзинського, А. Ф. Коні, Д. С. Карєва, І. Л. Петрухіна, М. С. Строговича та ін.). Комплексного ж аналізу досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення АТО у вітчизняній кримінальній процесуальній науці ще не здійснювалось.

Вищевикладене свідчить про існування науково-прикладної проблеми, що полягає у нагальній потребі комплексного теоретичного вивчення особливого режиму досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення АТО, у розробленні концептуальних, науково обґрунтованих підходів стосовно його нормативного забезпечення і в окресленні необхідних напрямків удосконалення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано на кафедрі кримінального процесу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого в межах цільової комплексної програми «Судова влада: проблеми організації та діяльності» (номер державної реєстрації 0111U000957). Тема дисертації затверджена вченою радою Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (протокол № 5 від 26 грудня 2014 р.).

Мета й завдання дослідження. Метою роботи є отримання нових результатів у вигляді наукових висновків щодо змісту, структури й функціонального призначення інституту досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення АТО, сутності особливого режиму, характеристики його загальних положень, а також вирішення теоретичних і практичних питань, пов'язаних з удосконаленням існуючої нормативної моделі та правозастосування в цій сфері.

Досягнення зазначеної мети зумовлює необхідність вирішення наступних завдань:

– дослідити історію розвитку кримінального процесуального законодавства в умовах дії особливих правових режимів і практику його реалізації;

– проаналізувати сучасні національні передумови, що безпосередньо вплинули на інституціоналізацію досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення АТО;

– розкрити зміст, структуру й функціональне призначення інституту досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення АТО;

– виявити іманентні ознаки особливого режиму досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення АТО;

– визначити мінімальні міжнародно-правові вимоги до належної правової процедури у кримінальному провадженні під час «надзвичайної ситуації»;

– виокремити й охарактеризувати загальні положення особливого режиму досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення АТО;

– сформулювати науково обґрунтовані пропозиції, спрямовані на вдосконалення нормативної регламентації досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення АТО.

Об'єктом дослідження є кримінальні процесуальні правовідносини, що виникають під час здійснення досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення АТО.

Предметом дослідження є особливий режим досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення АТО.

Методи дослідження обрані з урахуванням специфіки мети, завдань, об'єкта і предмета дослідження. У роботі були використані діалектичний метод наукового пізнання дійсності, а також спеціальні методи – історико-правовий, формально-логічний, герменевтичний, порівняльно-правовий, моделювання, абстрагування й узагальнення. Діалектичний метод сприяв вивченню особливого режиму досудового розслідування з позиції цілісності цього правового явища і взаємопов'язаності окремих його елементів. Історико-правовий став у нагоді при дослідженні розвитку кримінального процесуального законодавства в умовах дії особливих правових режимів. Порівняльно-правовий задіяно при аналізі національного й зарубіжного законодавства щодо регламентування кримінальних процесуальних правовідносин під час надзвичайних ситуацій. Оперування формально-логічним методом було зумовлено потребою сформулювати належним чином понятійно-категоріальний апарат дослідження. За допомогою герменевтичного методу з'ясовано правовий зміст норм права, виявлено дефекти нормативного регулювання особливого режиму досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення АТО. Методи моделювання й абстрагування дозволили спроектувати пропозиції стосовно внесення змін до КПК. Метод узагальнення надав можливість послідовно звести одиничні факти в єдине ціле і сформулювати обґрунтовані висновки, спрямовані на вдосконалення нормативної регламентації досліджуваних питань. Указані методи застосовувалися комплексно, що дало змогу забезпечити всебічність, повноту й об'єктивність проведеного дослідження, обґрунтувати й узгодити сформульовані в дисертації висновки, а також упевнитись у достовірності отриманих результатів.

Нормативно-правові й інформаційні підвалини цього дослідження склали: Конституція України, міжнародні нормативно-правові акти й документи рекомендаційного характеру, закони й підзаконні нормативно-правові акти України, рішення Конституційного Суду України, Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), постанови Пленуму й інформаційні листи Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ (далі – ВССУ), законодавство зарубіжних держав та інші законодавчі акти.

Теоретичну базу дисертації становлять праці вітчизняних і зарубіжних науковців у галузях теорії права, конституційного, адміністративного, кримінального права та процесу. Предмет дослідження і прагнення до його комплексного розгляду викликали потребу звернутися до літературних джерел таких галузей знань як гуманітарні й воєнні науки, міжнародні відносини, національна безпека, безпека державного кордону тощо.

Емпіричним підґрунтям дослідження послужили рішення ЄСПЛ; ВССУ; результати проведеного узагальнення практики, в межах якого опрацьовано понад 500 судових рішень, внесених до Єдиного державного реєстру судових рішень; матеріали 30 кримінальних проваджень, що знаходяться у

Військовій прокуратурі сил АТО (м. Краматорськ), прокуратурі Луганської області, Лівобережному відділенні поліції Центрального відділу поліції Головного управління Національної поліції в Донецькій області.

Наукова новизна отриманих результатів. Робота є першим в Україні самостійним спеціальним комплексним дослідженням особливого режиму досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення АТО. До найважливіших положень, що містять наукову новизну, слід віднести нижченаведені.

Уперше:

– зроблено висновок, що наявний вітчизняний досвід нормативного регулювання кримінального провадження в умовах дії особливих правових режимів не може бути використаний у зв'язку з його неефективністю, фрагментарністю й невідповідністю сучасним уявленням про права людини й демократичну, соціальну, правову державу;

– аргументовано наукову позицію стосовно характеристики норм, що регулюють підстави, порядок та особливості здійснення досудового розслідування на місцевості (адміністративній території), на якій діє правовий режим воєнного, надзвичайного стану, проведення АТО, як нового інституту кримінального процесуального права, і виокремлено передумови їх інституціоналізації;

– констатовано поліаспектність функціонального призначення інституту досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення АТО та встановлено, що структурно він складається із сукупності норм, які залежно від специфіки предмета правового регулювання об'єднуються у 2 групи – метанорми і субстанційні норми;

– доведено, що особливий режим досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення АТО є «ситуативним правом», або «правом до випадку» (*ad hoc*), оскільки законодавчо закріплені в ньому чинні правові приписи перебувають в незатребованому стані до моменту настання умов, які актуалізують їх дію;

– розкрито правову природу особливого режиму досудового розслідування через характеристику таких іманентних ознак, як: (а) поліджерельна нормативна основа; (б) тимчасовість; (в) можливість застосування лише на місцевості (адміністративній території), на якій законом запроваджено правовий режим воєнного, надзвичайного стану або проведення АТО; (г) наявність фактичної підстави для його запровадження – об'єктивно існуючої неможливості здійснення досудового розслідування у звичайному порядку; (д) розширення компетенції уповноважених суб'єктів, які здійснюють кримінальне провадження, та встановлення зумовлених надзвичайною ситуацією певних обмежень прав і законних інтересів учасників кримінального провадження у зв'язку з превалюванням публічного інтересу; (е) обмеження дискреції прокурора переліком його виключних повноважень і можливість реалізації останніх лише за умови обов'язкового додаткового обґрунтування у процесуальних рішеннях підстав їх застосування;

– сформульовано наукову позицію щодо умов допустимості відступу від загального порядку кримінального провадження під час надзвичайної ситуації, до переліку яких запропоновано відносити: (а) виключність загрози; (б) дотримання принципу правового порядку; (в) пропорційність заходів гостроті надзвичайної ситуації; (г) недоторканність абсолютних прав і свобод людини; (д) нотифікацію;

– обґрунтовано позицію щодо необхідності розширення системи запобіжних заходів наглядом командування військової частини.

Удосконалено:

– теоретичну концепцію щодо структурної диференціації кримінальної процесуальної форми у зв'язку з нормативним закріпленням особливого порядку здійснення досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення АТО;

– наукову позицію щодо сутнісної характеристики правової конструкції «особливий режим досудового розслідування» як особливого порядку регулювання правовідносин, заснованого на поєднанні спеціальних юридичних засобів, які найчастіше є винятками із загальної процедури, оскільки «традиційне» правове регулювання унеможливлене з об'єктивних причин;

– доктринальну модель відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження (в тому числі на стадії досудового розслідування).

Набули подальшого розвитку:

– аргументація на підтримку точки зору, згідно з якої превентивне затримання не відповідає правовій природі тимчасового запобіжного заходу; суттєво обмежує права людини; суперечить статтям 5, 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод і статтям 1, 3, 19, 22, 29, 64 Конституції України;

– заснований на нормах міжнародного права й на практиці ЄСПЛ підхід, згідно з яким, незважаючи на об'єктивні складнощі, позитивне зобов'язання держави здійснити ефективне розслідування кримінального правопорушення існує навіть під час надзвичайної ситуації будь-якої генези;

– запропоновані науковцями і практиками рекомендації щодо можливих шляхів оптимізації системи військової юстиції;

– обумовлені практичною потребою наукові пропозиції стосовно необхідності правового врегулювання процедури обміну заручників, які утримуються на непідконтрольній Україні території, на осіб, які притягуються до кримінальної відповідальності на території України.

На підставі узагальнення й систематизації наукового матеріалу і критичного оцінювання існуючої правозастосовної практики розроблені рекомендації, спрямовані на вдосконалення нормативно-правового врегулювання порядку здійснення досудового розслідування на місцевості (адміністративній території), на якій діє правовий режим воєнного, надзвичайного стану, або проведення АТО.

Практичне значення одержаних результатів. Викладені в дисертації висновки і пропозиції можуть бути використані: а) у науково-дослідницькій сфері – для подальшого вивчення інституту

досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення АТО; б) у нормотворчій діяльності – з метою удосконалення чинного кримінального процесуального законодавства; в) у правозастосовній діяльності – для надання допомоги практичним працівникам у застосуванні закону; г) у навчальному-методичному процесі – при підготовці підручників, навчальних посібників і методичних матеріалів з кримінального процесу, а також при викладанні курсу «Кримінальний процес» та інших навчальних дисциплін.

Апробація результатів дисертації. Робота виконана на кафедрі кримінального процесу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, обговорена на засіданні кафедри, схвалена нею й рекомендована до захисту. Основні положення дослідження були предметом обговорення на засіданнях «круглих столів», постійно діючих науково-практичних семінарах, на всеукраїнських і міжнародних наукових і науково-практичних конференціях: «Застосування норм міжнародного гуманітарного, національного кримінального та кримінального процесуального права в ході проведення антитерористичної операції на сході України» (м. Харків, 12 лютого 2015 р.); «Особливості процесуального доказування у кримінальних провадженнях про злочини, вчинені на тимчасово окупованих територіях» (м. Київ, 26 липня 2016 р.; м. Сєверодонецьк, 3 листопада 2017 р.); «Правове забезпечення оперативно-службової діяльності: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення» (м. Харків, 27 травня 2016 р.; м. Харків, 26 травня 2017 р.); «Актуальні проблеми захисту прав та представництва законних інтересів військовослужбовців та військовозобов'язаних у кримінальному та адміністративному законодавстві: сучасний стан та перспективи» (м. Харків, 11 грудня 2015 р.); «Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики» (м. Одеса, 18 грудня 2015 р.); «Протидія терористичній діяльності: міжнародний досвід і його актуальність для України» (м. Київ, 30 вересня 2016 р.); «Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності» (м. Одеса, 9 грудня 2016 р.); «Аубакировские чтения» (м. Алмати, Республіка Казахстан, 19 лютого 2017 р.); «Противодействие преступности: криминологические, уголовно-правовые и уголовно-процессуальные аспекты» (м. Брест, Республіка Білорусь, 23 березня 2017 р.).

Публікації. Основні результати дослідження оприлюднено в 16 публікаціях, з яких 5 наукових статей, опублікованих у фахових наукових виданнях, які включені до міжнародних наукометричних баз, та 11 тез доповідей на науково-практичних конференціях, у тому числі й міжнародних.

Структура й обсяг дисертації визначається метою, завданнями, об'єктом та предметом дослідження. Робота складається зі вступу, 3-х розділів, що містять 7 підрозділів і 2 пункти, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 263 сторінки, з яких основний текст – 196 сторінок, список використаних джерел (553 найменування) – 63 сторінки, додатки – 4 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовується вибір теми дисертації, її актуальність, зв'язок з науковими програмами, визначаються мета, завдання, об'єкт і предмет дослідження, його методологічне й теоретичне підґрунтя, розкривається наукова новизна роботи, з'ясовується практичне значення отриманих результатів, указується ступінь їх апробації.

Розділ 1. «Теоретичні основи досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або в районі проведення антитерористичної операції» складається з 2-х підрозділів.

Підрозділ 1.1. «Становлення інституту досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або в районі проведення антитерористичної операції» включає 2 пункти.

У *пункті 1.1.1. «Генезис нормативного забезпечення кримінального провадження в умовах дії особливих правових режимів»* здійснено історичний аналіз кримінального процесуального законодавства, на підставі якого зроблено висновок, що в умовах дії «особливих правових режимів» існуюча нормативна регламентація порядку кримінального провадження, з метою адаптації останнього до надзвичайної ситуації зазнавала певних змін і доповнень. Розроблення і прийняття нормативного підґрунтя, що відповідало б потребам практики, здійснювалося здебільшого постфактум (після виникнення такої ситуації); характеризувалося поспішністю, безсистемністю, було спрямоване на максимальне спрощення кримінальної процесуальної форми за рахунок звуження обсягу процесуальних гарантій, нехтування дотриманням прав людини і створення надзвичайних судових (або позасудових) органів. Після стабілізації обстановки потреба у спеціальному процесуальному інструментарії зникла, у зв'язку з чим прийняті норми залишалися незатребуваними, морально застарівали, скасовувались або не знаходили відбиття в нових законодавчих актах, що приймалися в державі.

На рівні кримінальної процесуальної доктрини питання про належне нормативне забезпечення кримінального провадження в умовах дії особливих правових режимів майже не привертало уваги вчених-правознавців. Проведене дослідження дало можливість зробити висновок, що відсутність комплексних наукових розробок, а також неможливість запозичення вітчизняного досвіду нормативного регулювання порядку кримінального провадження в умовах дії особливих правових режимів обумовлюють нормативно-правову, практико-прикладну й наукову актуальність подальшого дослідження порушеної проблематики.

У *пункті 1.1.2. «Сучасні національні передумови інституціоналізації досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або в районі проведення антитерористичної операції»* підкреслюється, що відсутність належної прогностичної правової політики держави і як наслідок – системи законодавства, яке відповідало б потребам правозастосовної практики в умовах дії особливих правових режимів, негативно позначилися на ефективності кримінальної процесуальної діяльності з настанням подій у 2014 р.

До факторів, які зумовили нездатність чинного законодавства забезпечити реалізацію завдань кримінального провадження та безпосередньо вплинули на інституціоналізацію досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення АТО, віднесено: (а) втрату контролю над окремими територіями України; (б) неможливість виконання функціональних обов'язків органами правопорядку й судами, дезорганізацію суспільних зв'язків; (в) відсутність легітимних органів правопорядку на непідконтрольних територіях; (г) наявність небезпеки для життя і здоров'я осіб, які повинні здійснювати кримінальне провадження або брати в ньому участь, що унеможливило як проведення окремих процесуальних дій, так і здійснення досудового розслідування в цілому; (д) міграційні процеси та неможливість притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які переходять від органів досудового розслідування й суду на непідконтрольній Україні території; (е) знищення адміністративних будівель і кримінальних процесуальних документів; (є) зростання злочинності; (ж) відсутність досвіду роботи в умовах дії особливих правових режимів. Зазначені негативні чинники вплинули на зміщення законотворчих пріоритетів та зумовили спрямування зусиль законодавця на термінову розробку відповідного нормативного підґрунтя.

У підрозділі 1.2. «Інститут досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або в районі проведення антитерористичної операції» зазначається, що сукупність прийнятих законодавцем протягом 2014 – 2018 рр. норм, які визначають підстави, порядок та особливості здійснення досудового розслідування на місцевості (адміністративній території), на якій діє правовий режим воєнного, надзвичайного стану, проведення АТО, свідчить про появу в системі кримінального процесуального права нового комплексного інституту з однойменною назвою.

Структурно цей інститут складається із сукупності норм, які залежно від специфіки предмета нормативного регулювання, об'єднуються у 2 групи – метанорми і субстанційні норми. Норми першої групи, з огляду на ситуаційну затребуваність нормативно-правової регламентації виникаючих кримінальних процесуальних правовідносин установлюють темпоральну і просторову сфери дії інституту й виступають прелімінарними процесуальними умовами для реалізації норм другої групи. Субстанційні норми визначають основний зміст інституту. Звертається увага на те, що наявність у структурі останнього метанорм, які в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення АТО встановлюють виняток з просторової й часової дії норм чинного кримінального процесуального законодавства, обумовила появу просторових колізій, яких раніше не існувало в нормативному регулюванні кримінальної процесуальної діяльності.

Констатується поліаспектність функціонального призначення інституту досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення АТО, оскільки цей інститут зумовлює: (а) забезпечення правового регулювання кримінальних процесуальних правовідносин і досягнення завдань кримінального провадження в умовах дії особливих правових режимів; (б) установлення детермінованих надзвичайною ситуацією гарантій дотримання прав людини, попри певні відступи від

загальної кримінальної процесуальної форми; (в) сприяння швидкому відновленню правопорядку в суспільстві.

Наголошується на тому, що потенціал сучасної нормативної моделі розглядуваного інституту суттєво знижений незавершеністю правового регулювання, його поліджерельністю, відсутністю системності і взаємоузгодженості положень, що значно знижує якість правового регулювання, і як наслідок – ефективність кримінальної процесуальної діяльності. Підкреслюється невідповідність назви розділу IX¹ КПК його правовому змісту, а також асиметричність нормативного забезпечення досудового розслідування в умовах дії особливих правових режимів (оскільки більшість його норм присвячена унормуванню порядку здійснення досудового розслідування саме в районі проведення АТО). Звертається увага на необхідності уникнення невиправданої термінологічної полісемії, що має місце при встановленні територіальних меж району проведення АТО («район проведення АТО», «зона АТО», «територія АТО», «територія, на якій органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження», «тимчасово окупована територія Донецької й Луганської областей» та ін.), що аж ніяк не сприяє правовій визначеності, створює складності у правозастосуванні, призводить до порушення конституційних прав осіб, а також недопустимості отриманих доказів.

Розділ 2. «Сутність особливого режиму досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції і мінімальні міжнародно-правові вимоги до належної правової процедури досудового розслідування під час надзвичайної ситуації» складається з 2-х підрозділів.

У підрозділі 2.1. «Особливий режим досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції як прояв диференціації процесуальної форми досудового розслідування» аргументується, що під час надзвичайних ситуацій у суспільстві відбувається трансформація правосвідомості і зміщення аксіологічних акцентів. Закріплення в національному кримінальному процесуальному законодавстві особливого режиму досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення АТО обумовило появу диференційованої форми кримінального провадження.

Акцентується увага на тому, що для дослідження сутності особливого режиму досудового розслідування вихідним положенням є характеристика терміна «режим». У зв'язку із цим аналізуються доктринальні підходи до його розуміння. Підкреслюється, що, незважаючи на численні наукові розробки із зазначеного питання в різних галузях права, на сьогодні бракує єдності позицій науковців щодо термінологічного тлумачення і змістовного наповнення категорії «режим». Синтез наявних нині поглядів і врахування особливостей предмета дослідження допомогли запропонувати авторський підхід до визначення цього поняття, а також виокремити й охарактеризувати іманентні ознаки особливого режиму досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення АТО.

Дослідження сучасної нормативної моделі досудового розслідування, що міститься в розділі IX¹ КПК, здійснено в аспекті виправданості законодавчого підходу до встановлення єдиних правил для 3-х різних за своєю генезою й негативними наслідками особливих правових режимів. Зроблено висновок, що такий підхід законодавця є найбільш оптимальним, оскільки враховує потенційно негативні впливи різної генези, уніфікує кримінальну процесуальну форму, створює правове підґрунтя, яке, за умови його вдосконалення, здатне забезпечити: (а) ефективне здійснення досудового розслідування й досягнення завдань кримінального провадження; (б) права, свободи й законні інтереси осіб, які залучаються до кримінального провадження.

Підрозділ 2.2. «Мінімальні міжнародно-правові вимоги до належної правової процедури у кримінальному провадженні під час надзвичайної ситуації» містить аналіз норм міжнародного права прав людини, міжнародного гуманітарного права, низки документів рекомендаційного характеру (*soft law*) в частині встановлення орієнтирів правової політики у напрямку можливої диференціації процесуальної форми кримінального провадження під час надзвичайної ситуації в країні.

Попри позитивну динаміку дестабілізуючих процесів у всьому світі, міжнародна спільнота, як зауважується, приділяє недостатньо уваги формуванню мінімальних міжнародних вимог-орієнтирів до належної правової процедури кримінального провадження й захисту прав людини під час надзвичайних ситуацій. На даний час найбільш розробленими слід вважати міжнародно-правові норми і принципи, що впорядковують захист жертв війни, а також обмежуючі методи і способи її ведення. Як наслідок – при виникненні надзвичайних ситуацій у багатьох державах світу (Великобританія, Малайзія, Іспанія, Польща, Перу, РФ, Республіка Казахстан, Турецька Республіка, Франція та ін.) спостерігається ситуативна зміна кримінальної процесуальної політики шляхом внесення змін до законодавства, які найчастіше мають екстенсивний і неузгоджений характер, а також призводять до домінування гіпертрофованого публічного інтересу.

На підставі поглибленого вивчення універсальних і регіональних міжнародних документів, а також практики ЄСПЛ зроблено висновок, що у випадку надзвичайної ситуації держави вправі відступати від окремих позитивних зобов'язань. Утім, наголошується, що, незважаючи на будь-які дестабілізуючі чинники (включаючи надзвичайний стан і військовий конфлікт), здійснення ефективного розслідування кожного кримінального правопорушення залишається позитивним зобов'язанням держави.

Розділ 3. «Здійснення досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або в районі проведення антитерористичної операції» складається із 3-х підрозділів.

У підрозділі 3.1. «Загальні положення особливого режиму досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції» виокремлені й охарактеризовані загальні положення особливого режиму досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення АТО, що закріплюють специфіку процедури розслідування, яка охоплює: а) початок досудового розслідування; б) визначення підслідності;

в) визначення територіальної підсудності розгляду клопотань слідчим суддею; г) розподіл предмета віддання (компетенції) між наділеними владними повноваженнями учасниками кримінального провадження; д) здійснення спеціального досудового розслідування (*in absentia*) щодо підозрюваних, які ухиляються від кримінальної відповідальності в районі проведення АТО або на тимчасово окупованій території.

З урахуванням практики ЄСПЛ (зокрема, рішення по справі «Цезар та інші проти України» від 13 лютого 2018 р.) авторкою виокремлені та проаналізовані в аспекті можливого вдосконалення законодавчі гарантії реалізації засади доступу до правосуддя під час надзвичайної ситуації, а саме: а) забезпечення обліку кримінальних правопорушень шляхом передачі відомостей про заяви та повідомлення про кримінальні правопорушення до військової прокуратури регіону, підпорядкованої їй прокуратури гарнізону або іншої військової прокуратури (на правах місцевої), які організують внесення відомостей до ЄРДР з дотриманням порядку і строків, визначених ст. 214 КПК; б) обов'язковість реєстрації кримінальних правопорушень і вжиття заходів для проведення їх ефективного розслідування незалежно від місця вчинення останніх, тобто від підконтрольності території; в) установлення спеціальних нормативних підстав для зміни підслідності й територіальної підсудності розгляду клопотань слідчим суддею.

Здійснено аналіз низки питань, що викликають труднощі теоретичного і прикладного характеру, в тому числі в аспекті процедури обміну заручників, які утримуються на непідконтрольній Україні території, на осіб, які притягуються до кримінальної відповідальності на території України.

Підтримується висловлена у кримінальній процесуальній доктрині позиція науковців і практичних працівників щодо необхідності створення системи військової юстиції. Пропонується низка положень, спрямованих на оптимізацію порядку здійснення досудового розслідування в умовах дії надзвичайних режимів.

У підрозділі 3.2. «Особливості проведення окремих слідчих (розшукових) дій в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції» на підставі узагальнення правозастосовної практики зроблено висновок, що в надзвичайних ситуаціях традиційні засоби розслідування через наявність низки чинників негативного характеру в багатьох випадках не дозволяють досягти мети слідчої (розшукової) дії, нерідко призводять до втрати доказів, а іноді навіть ставлять під загрозу життя і здоров'я учасників кримінального провадження. Це актуалізує розроблення кримінальною процесуальною наукою положень щодо меж спрощення кримінального провадження в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення АТО, критеріїв його допустимості, а також гарантій, спрямованих компенсувати це спрощення. Незважаючи на об'єктивні складнощі, зумовлені надзвичайною ситуацією, таке спрощення кримінальної процесуальної форми повинно ґрунтуватися на цінностях мирного часу.

З метою забезпечення безпеки учасників кримінального провадження запропоновано ст. 223 КПК

доповнити положенням про неприпустимість проведення слідчої (розшукової) дії за наявності існування небезпеки для життя і здоров'я осіб, які беруть у ній участь. Дисертанткою не підтримуються пропозиції правників щодо (а) застосування до осіб, підозрюваних у вчиненні так званих терористичних злочинів, недозволених методів допиту; (б) укладення угоди між прокурором та особою, причетною до терористичної діяльності, до початку досудового розслідування; (в) обмеження зазначених осіб у праві на захист.

У підрозділі 3.3. «Відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження» з урахуванням практики ЄСПЛ (зокрема, рішення по справі «Хлебик проти України» від 25 липня 2017 р.), акцентується увага на необхідності належного вноормування кримінальних процесуальних правовідносин, пов'язаних із відновленням втрачених (знищених) кримінальних процесуальних документів. Запропоновано теоретичну модель упорядкування вказаних суспільних відносин, до нормативно-правового мінімуму якої пропонується включити такі відправні положення: а) можливість застосування процедури відновлення матеріалів на будь-якій стадії кримінального провадження; б) чітке визначення приводів і підстав для початку процедури; в) поінформованість учасників кримінального провадження про початок процедури відновлення втрачених матеріалів; г) урахування вини слідчого чи прокурора у втраті матеріалів провадження при вирішенні питання про визначення уповноваженої особи, якій процедура відновлення матеріалів буде доручена; д) порядок діяльності з відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження на стадії досудового розслідування має здійснюватися за загальними правилами досудового розслідування, встановленими КПК.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення й вирішено наукове завдання, що полягає в отриманні нових результатів у вигляді наукових висновків щодо особливого режиму досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення АТО. Наведено обґрунтовані пропозиції з удосконалення чинного кримінального процесуального законодавства і практики його застосування у вказаній сфері. Проведене дослідження дозволило сформулювати певні висновки і пропозиції.

1. Під час надзвичайної ситуації з метою стабілізації обстановки й відновлення правопорядку сучасні стандарти міжнародного права допускають право відступу держави від дотримання певних зобов'язань. Аналіз міжнародних документів універсального й регіонального характеру, а також правових позицій ЄСПЛ надав можливість констатувати, що вимога здійснити ефективне розслідування відноситься до норм *jus cogens* і є непорушною навіть в умовах війни чи іншої надзвичайної ситуації. У таких випадках з метою забезпечення позитивного зобов'язання держави здійснити ефективне розслідування допускається закріплення диференційованої форми кримінального провадження. До умов для відступу від загального порядку кримінального провадження слід віднести: (а) виключність загрози;

(б) дотримання принципу правового порядку; (в) пропорційність заходів гостроті надзвичайної ситуації; (г) недоторканність абсолютних прав і свобод людини; (д) нотифікацію.

2. Негативні суспільно-політичні події, що мають місце в Україні з 2014 р., актуалізували законотворчі процеси, спрямовані на створення належного нормативного підґрунтя для здійснення досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або в районі проведення АТО. Як результат – на сьогодні можемо констатувати зародження й поступовий розвиток окремого комплексного інституту в системі кримінального процесуального права – сукупності норм, які визначають підстави, порядок та особливості здійснення досудового розслідування на місцевості (адміністративній території), на якій діє правовий режим воєнного, надзвичайного стану чи проведення АТО.

3. Правова природа особливого режиму досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або в районі проведення АТО може бути розкрита через низку іманентних ознак, серед яких: (а) поліджерельна нормативна основа; (б) тимчасовість; (в) можливість застосування лише на місцевості (адміністративній території), на якій законом запроваджено правовий режим воєнного, надзвичайного стану або проведення АТО; (г) наявність фактичної підстави для його запровадження – об'єктивно існуючої неможливості здійснення досудового розслідування у звичайному порядку; (д) розширення компетенції уповноважених суб'єктів, які здійснюють кримінальне провадження, та встановлення зумовлених надзвичайною ситуацією певних обмежень прав і законних інтересів учасників кримінального провадження у зв'язку з превалюванням публічного інтересу; (е) обмеження дискреції прокурора переліком його виключних повноважень і можливість реалізації останніх лише за умови обов'язкового додаткового обґрунтування у процесуальних рішеннях підстав їх застосування.

4. Сучасна нормативна модель особливого режиму досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення АТО потребує суттєвого доопрацювання, яке належить спрямувати на: (а) повноту нормативного врегулювання; (б) приведення окремих положень у відповідність з Конституцією України; (в) усунення суперечностей, асиметричності нормативного забезпечення, невиправданої термінологічної полісемії, а також забезпечення єдності нормативного регулювання на рівні КПК. Складність окресленого завдання значною мірою зумовлюється неможливістю застосування екстраполятивного підходу, адже запозичення вітчизняного історичного досвіду виключається у зв'язку з його неефективністю, фрагментарністю й невідповідністю сучасним уявленням про права людини й демократичну, соціальну, правову державу. До того ж на міжнародному рівні бракує мінімальних вимог-орієнтирів щодо належної правової процедури кримінального провадження під час надзвичайної ситуації. На сьогодні формування нормативної моделі особливого режиму досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення АТО має спиратися на існуючі сучасні національні надбання в законотворчій, правозастосовній, науковій сферах, а також враховувати позитивний зарубіжний досвід.

5. З метою оптимізації особливого режиму досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану, проведення АТО, на підставі аналізу кримінального процесуального законодавства, існуючої правозастосовної практики, із урахуванням правових позицій ЄСПЛ пропонується:

- доповнити розділ IX¹ КПК статтею такого змісту: «У виняткових випадках на місцевості (адміністративній території), на якій діє правовий режим воєнного, надзвичайного стану, проведення антитерористичної операції, у разі виявлення ознак кримінального правопорушення й неможливості забезпечити своєчасне внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань досудове розслідування розпочинається негайно; відомості про нього вносяться до Єдиного реєстру досудових розслідувань при першій можливості»;

- передбачити положення, відповідно до якого в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення АТО до повноважень прокурора слід віднести: (а) вирішення питання про залучення експерта і призначення експертизи; (б) надання дозволу на застосування таких запобіжних заходів, як особисте зобов'язання й особиста порука;

- закріпити уніфіковані правила щодо визначення підслідності кримінальних правопорушень у розділі IX¹ КПК у статті «Підслідність кримінальних правопорушень в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції», а саме: «Підслідність кримінальних правопорушень, вчинених на території, на якій діє правовий режим воєнного, надзвичайного стану, проведення антитерористичної операції, визначається правилами про підслідність, закріпленими статтею 216 цього Кодексу, а в разі неможливості здійснення досудового розслідування органом, передбаченим цією статтею, підслідність визначається Генеральним прокурором, його першим заступником або заступниками»;

- внести зміни до порядку визначення територіальної підсудності розгляду клопотань слідчим суддею шляхом доповнення розділу IX¹ КПК статтею наступного змісту: «На місцевості (адміністративній території), на якій діє правовий режим воєнного, надзвичайного стану, проведення антитерористичної операції, у разі неможливості подання та розгляду клопотання про застосування заходів забезпечення кримінального провадження відповідно до ч. 2 ст. 132 цього Кодексу, зазначені клопотання подаються до слідчого судді місцевого суду, який є найбільш територіально наближеним»;

- розширити перелік запобіжних заходів наглядом командування військової частини;

- закріпити в розділі IX¹ КПК підстави для здійснення спеціального досудового розслідування (*in absentia*) щодо підозрюваних, які ухиляються від кримінальної відповідальності на тимчасово непідконтрольній (окупованій) території, й уніфікувати перелік кваліфікацій кримінальних правопорушень, за вчинення яких можливе застосування вказаної процедури у главі 24¹ КПК;

- створити систему військової юстиції, до якої доцільно віднести військові суди, військову прокуратуру й військову поліцію;

– запровадити окремий реєстр адвокатів, які мають допуск до державної таємниці, з метою швидкого забезпечення права на правничу допомогу;

– удосконалити порядок відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження шляхом закріплення у розділі VII КПК певних положень, що полягають : (а) у можливості застосування вказаної процедури на будь-якій стадії кримінального провадження; (б) у чіткому визначенні приводів і підстав для початку цієї процедури; (в) в інформуванні учасників кримінального провадження про початок процедури відновлення втрачених матеріалів; (г) урахуванні вини слідчого, прокурора у втраті матеріалів провадження при вирішенні питання про визначення уповноваженої особи, якій буде доручено процедуру відновлення матеріалів; (д) у порядку діяльності з відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження на стадії досудового розслідування, який має здійснюватися за загальними правилами досудового розслідування, встановленими КПК.

6. На критичну оцінку заслуговують положення статей 14, 15¹ Закону України «Про боротьбу з тероризмом» щодо превентивного затримання особи, оскільки цей захід: (а) суперечить статтям 5, 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод і статтям 1, 3, 19, 22, 29, 64 Конституції України; (б) не відповідає правовій природі затримання, як тимчасового запобіжного заходу; (в) не врегульовано нормами КПК; (г) породжує колізії нормативного регулювання; (д) є непропорційним і невиправданим навіть в умовах надзвичайної ситуації (Резолюція ПАРЄ від 24 квітня 2018 р.). Наведеним можна пояснити необхідність відмови від цього виду затримання.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Лазукова О. В. Особливості правового змісту інституту досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції. *Вісн. Нац. акад. прав. наук України*. Харків: Право. 2016. № 4 (87). С. 208 – 218;

2. Лазукова О. В. Передумови інституалізації досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції. *Теорія і практика правознавства*. Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. 2016. № 2 (10). С. 1 – 12;

3. Лазукова О. В. Відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження: проблеми правозастосовної практики і перспективи нормативного регулювання. *Право України*. 2017. № 4. С.161 – 170;

4. Лазукова О. В. Нормативне забезпечення та практика реалізації процесуального порядку надання дозволу на проведення негласних слідчих (розшукових) дій в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції. *Пробл. Законності*. Харків : Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2017. Вип. 138. С. 183 – 193;

5. Лазукова О. В. Проблеми нормативного забезпечення кримінального провадження в умовах дії особливих правових режимів. *Наук. вісн. Херсон. держ. ун-ту. Серія «Юрид. науки»*. 2017. № 6. Т. 3. С. 104 – 107.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Лазукова О. В. Нормативно-правове регулювання кримінального провадження в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції. *Застосування норм міжнародного гуманітарного, національного кримінального та кримінального процесуального права в ході проведення антитерористичної операції на Сході України* : матер. міжкафедр. «круглого столу» (м. Харків, 12 лют. 2015 р.). Харків : [б. в.], 2015. С. 106 – 110;

2. Лазукова О. В. Проблеми визначення підслідності злочинів проти встановленого порядку несення військової служби (військових злочинів). *Актуальні проблеми захисту прав та представництва законних інтересів військовослужбовців та військовозобов'язаних у кримінальному та адміністративному законодавстві: сучасний стан та перспективи* : матер. наук.-практ. конф. (м. Харків, 11 грудня 2015 р.). Х. : Право, 2015. С. 107 – 109;

3. Лазукова О. В. Питання нормативного забезпечення кримінального провадження в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції. *Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики*: матер. VI Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 18 груд. 2015 р.). Одеса: Фенікс, 2015. С. 167 – 172;

4. Лазукова О. В. Особливості проведення досудового розслідування щодо осіб, які зникли безвісти в районі проведення антитерористичної операції. *Правове забезпечення оперативно-службової діяльності: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення*: матер. пост. діючого наук.-практ. семінару (м. Харків, 27 трав. 2016 р.). Харків: Право, 2016. Вип. 7. С. 283 – 286;

5. Лазукова О. В. Щодо ефективності досудового розслідування в районі проведення антитерористичної операції. *Особливості процесуального доказування у кримінальних провадженнях про злочини, вчинені на тимчасово окупованих територіях*: матер. «круглого столу» (м. Київ, 26 лип. 2016 р.). Київ: Нац. акад. прокуратури України, 2016. С. 58 – 60;

6. Лазукова О. В. Практика Європейського суду з прав людини щодо проведення досудового розслідування в «кризових ситуаціях». *Протидія терористичній діяльності: міжнародний досвід і його актуальність для України*: матер. міжн. наук.-практ. конф. (м. Київ, 30 верес. 2016 р.). Київ: Нац. акад. прокуратури України, 2016. С.196 – 198;

7. Лазукова О. В. Особливості реєстрації заяв та повідомлень про вчинене кримінальне правопорушення в районі проведення антитерористичної операції. *Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності*: матер. міжн. наук.-практ. конф. Одеса: Міжнарод. гуманіт. ун-т, 2016. С. 81 – 83;

8. Лазукова О. В. Перспективные направления совершенствования досудебного расследования в условиях военного, чрезвычайного положения или в районе проведения антитеррористической операции. *Аубакировские чтения*: матер. межд. науч.-практ. конф. (г. Алматы, 19 февр. 2017 г.). Алматы: Респ. Казахстан, 2017. С. 239 – 241;

9. Лазукова О. В. Проблеми нормативного забезпечення та практики реалізації процесуального порядку проведення негласних слідчих (розшукових) дій в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції. *Правове забезпечення оперативно-службової діяльності: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення*: матер.пост. діючого наук.-практ. семінару (м. Харків, 26 трав. 2017 р.). Харків: Право, 2017. Вип. 8. С. 188 – 192;

10. Лазукова О. В. Восстановление утраченных материалов досудебного расследования: проблемы правоприменительной практики и перспективы нормативного регулирования. *Противодействие преступности: криминологические, уголовно-правовые и уголовно-процессуальные аспекты* : сб. матер. Респ. науч.-практ. интернет-конф. (г. Брест, 23 марта 2017 г.). Брест : БрГУ, 2017. С. 155 – 158;

11. Лазукова О. В. Спеціальне досудове розслідування: напрями вдосконалення. *Особенности процессуального доказывания у криминальных провадженнях про злочини, вчинені на тимчасово окупованих територіях*: матер. II «круглого столу» (м. Київ, 3 листоп. 2017 р.). Київ: Нац. акад. прокуратури України, 2018. С. 64 – 66.

АНОТАЦІЯ

Лазукова О. В. Особливий режим досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». – Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України. – Харків, 2018.

Робота спрямована на поглиблене вивчення теоретичних і прикладних аспектів здійснення досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення АТО. Досліджуються історія розвитку кримінального процесуального законодавства в умовах дії особливих правових режимів і практика його реалізації. Аргументується наукова позиція стосовно характеристики норм, що регулюють здійснення досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення АТО, як нового інституту кримінального процесуального права, виокремлюються передумови їх інституціоналізації. Констатовано поліаспектність функціонального призначення розглядуваного інституту. Виокремлені й охарактеризовані загальні положення особливого режиму досудового розслідування в «надзвичайних умовах».

На підставі проведеного дослідження, з урахуванням правозастосовної практики, сформульовано науково обґрунтовані пропозиції щодо удосконалення кримінального процесуального законодавства у частині здійснення досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення АТО.

Ключові слова: досудове розслідування; особливий режим досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції; належна правова процедура; відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження.

АННОТАЦІЯ

Лазукова О. В. Особый режим досудебного расследования в условиях военного, чрезвычайного положения или в районе проведения антитеррористической операции. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 «Уголовный процесс и криминалистика, судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность». – Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Министерство образования и науки Украины. – Харьков, 2018.

Работа посвящена исследованию теоретических и практических проблем, связанных с проведением досудебного расследования в условиях военного, чрезвычайного положения или в районе проведения АТО. Автором проведен тщательный анализ истории развития уголовного процессуального законодательства в условиях действия особых правовых режимов, а также практики его реализации. Осуществлен анализ современных национальных предпосылок институционализации досудебного расследования в условиях военного, чрезвычайного положения или в районе проведения АТО. Аргументируется научная позиция относительно характеристики норм, регулирующих основания, порядок и особенности проведения досудебного расследования в условиях военного, чрезвычайного положения или в районе проведения АТО как нового института уголовного процессуального права. Акцентируется внимание на полиаспектности функционального предназначения рассматриваемого института.

В диссертации отдельное внимание уделяется раскрытию существующих международных норм, являющихся ориентирами для правовой политики государства в сфере уголовного процесса, а также нормативному урегулированию исследуемого вопроса в ряде зарубежных стран.

Выделены и охарактеризованы общие положения особого режима предварительного расследования в условиях военного, чрезвычайного положения или в районе проведения АТО.

На основании проведенного исследования, а также анализа существующей правоприменительной практики внесены предложения, направленные на усовершенствование действующего законодательства Украины в части урегулирования порядка проведения досудебного расследования в условиях военного,

чрезвычайного положения или в районе проведения АТО.

Ключевые слова: досудебное расследование; особый режим досудебного расследования в условиях военного, чрезвычайного положения или в районе проведения антитеррористической операции; надлежащая правовая процедура; восстановление утраченных материалов уголовного производства.

SUMMARY

Lazukova O. V. Special regime of pre-trial investigation within the conditions of martial law, emergency or in the area of anti-terrorist operation. – Qualifying scientific work on the rights of manuscripts.

Thesis for a Candidate Degree in Law, specialty 12.00.09 «Criminal Procedure and Criminalistics; forensic examination; operational search activity». – Yaroslav Mudryi National Law University, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kharkiv, 2018.

The work is focused at studying the theoretical and action-oriented aspects of conducting pre-trial investigation within the conditions of martial law, emergency or in the area of the ATO. The author investigates the history of the development of criminal procedural legislation within the conditions of special legal regimes and the practice of its implementation. The scientific position concerning the characterization of the norms governing the pre-trial investigation within the conditions of a martial law, emergency or in the area of ATO as a new institution of criminal procedural law and the preconditions for their institutionalization were determined. The multidimensionality of the functional purpose of the above-mentioned institute was established. The general provisions of the special regime of pre-trial investigation in «extraordinary circumstances» were fixed and described.

On the basis of the research made and taking into the account the law enforcement practice scientifically substantiated proposals were formulated for the improvement of criminal procedural legislation in the part of pre-trial investigation within the conditions of a martial law, emergency or in the area of ATO.

Key words: pre-trial investigation; special regime of pre-trial investigation within the conditions of a martial law, emergency or in the area of anti-terrorist operation; proper legal procedure; restoration of lost materials of criminal proceedings.

Відповідальний за випуск
кандидат юридичних наук, доцент В.І. Маринів

Підписано до друку 10.05.2018 р. Формат 60x90/16

Папір офсетний. Віддруковано на різнографі.

Умовн. друк. арк. 0,7. Облік.-вид. арк. 0,9.

Тираж 100 прим. Зам. № 22143

Друкарня